

Talousvaliokunta

Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta (VNS 1/2022 vp): Asia on saapunut talousvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- yksikönpäällikkö Minna Laajava, ulkoministeriö
- yksikönpäällikkö Salla Sammalkivi, ulkoministeriö
- osastopäällikkö Riku Huttunen, työ- ja elinkeinoministeriö
- teollisuusneuvos Eeva Vahtera, työ- ja elinkeinoministeriö
- ohjelmajohtaja Juha Jokela, Ulkopoliittinen instituutti
- johtaja Teija Tiilikainen, Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskus
- osastopäällikkö Juha Kilponen, Suomen Pankki
- johtaja Johanna Erkkilä, Kyberturvallisuuskeskus
- johtaja Veli-Pekka Saajo, Energiavirasto
- toimitusjohtaja Janne Känkänen, Huoltovarmuuskeskus
- Ecosystem Lead Tiina Nurmi, Business Finland Oy
- Executive Director Paavo Virkkunen, Business Finland Oy
- toimitusjohtaja Henrik Husman, Nasdaq Helsinki Oy
- johtava asiantuntija Markku Rajamäki, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- toimitusjohtaja Aki Kangasharju, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA
- toimitusjohtaja Jukka Leskelä, Energiateollisuus ry
- johtaja Niko Saxholm, Finanssiala ry
- toimitusjohtaja Juho Romakkaniemi, Keskuskauppakamari
- lakimies Jukka Suominen, Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry
- toimitusjohtaja Jaakko Hirvola, Teknologiateollisuus ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- valtiovarainministeriö
- professori Sanna Syri, Aalto-yliopisto
- professori Heikki Patomäki, Helsingin yliopisto

Valiokunnan lausunto TaVL 23/2022 vp

- akatemiaturkija Timo Miettinen, Helsingin yliopisto, Eurooppa-tutkimuksen keskus
- Kuntien takauskeskus
- East Office of Finnish Industries
- Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA
- Elintarviketeollisuusliitto ry
- työelämäprofessori Vesa Vihriälä

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT
- Metsäteollisuus ry
- Työn ja talouden tutkimus LABORE
- professori Roope Uusitalo

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Taloudellinen toimintaympäristö

Talousvaliokunta tarkastelee selontekoa oman toimialansa mukaisesti keskittyen taloudellisen toimintaympäristön, huoltovarmuuden ja energian kysymyksiin.

Talousoikeus on herkkä geopolittisen tilanteen muutoksille. Epäilyt tai epävarmuudet siitä, että Suomeen kohdistettaisiin sotilaallisia tai muita yhteiskuntaa vahingoittavia toimia, vaikuttavat kaikkeen taloudelliseen aktiivisuuteen. Olennaista on se, kuinka riskialttiina sijoittajat ja osaajat pitävät Suomea. Yritysten valitessa sijaintipaikkaansa yhteiskunnallisten olojen vakaus, energian toimitusvarmuus, osaava työvoima, toimiva lainsäädäntö ja julkishallinto oikeussuojakeinoineen ovat merkittäviä kilpailutekijöitä.

Vaikuttavin keino talouden tukemiseen on luoda elinkeinoille vakaa, kannustava ja ennakoitavissa oleva ympäristö. Lainsäädännön ja muiden politiikkatoimien tulee olla yrityksiä tasapuolisesti kohteleva ja mahdollistava erilaisten keinojen valikoima, joka kannustaa kasvuun, työllistämiseen, kilpailuun ja tuottavuuden nostoon.

Instituutioiden toiminnan ja lainsäädäntökehikon tulee olla ennakoitavaa myös julkisyhteisöjen varainhankinnan pitkän aikajänteen vuoksi. Tätä edesauttaisi se, että merkittävät yhteiskunnalliset muutokset toteutetaan hallitusti ja läpinäkyvästi ja että toimintaympäristöön kohdistuvat epävarmuudet jäävät ajallisesti mahdollisimman lyhyiksi.

Talousvaliokunnan saaman selvityksen mukaan Suomen maariski ei näytä vielä kasvaneen valtionvelkojen osalta. Yritysten joukkovelkakirjojen tuottovaatimukset ovat sen sijaan hieman nousseet suhteessa useisiin muihin maihin. Samoin osakekurssien kehitys on ollut heikompaa kuin lähimmissä verrokkimaissa. Maariskin kehityksen laaja-alaista arviointia vaikeuttaa kuitenkin se, ettei ole välttämättä yksinkertaista todentaa hankkeiden tai suunnitelmien tapahtumatta jäämistä tai potentiaalinen hyödyntämättömyyttä.

Valiokunnan lausunto TaVL 23/2022 vp

Vallitsevassa tilanteessa onkin tärkeää pystyä vahvistamaan talouden kasvupotentiaalia tasapainoisesti vihreän siirtymän ja taloudellisen häiriönsietokyvyn tukemisen kanssa. Avainasemassa ovat osaamisen vahvistaminen, kansainvälisten osaajien houkutteleminen, työperäinen maahanmuutto, tutkimus- ja kehitysrahoituksen lisääminen, innovaatiojärjestelmän tehostaminen, kilpailun tasapuolisten lähtökohtien varmistaminen ja Suomen houkuttelevuuden parantaminen investointipaikkana.

Venäjänsota Ukrainassa vaikuttaa laajasti suomalaisten yritysten liiketoimintaan. Kasvanut epävarmuus heijastuu tuotteiden kysyntään ja raaka-aineiden, komponenttien sekä varsinkin energian hintojen nousu heikentää yritysten kannattavuutta. Sodan vaikutukset vaihtelevat toimialoitain, ja esimerkiksi matkailusektoriin kohdistuvat vaikutukset ovat voimakkaita.

Suomen taloudellinen hyvinvointi on sidoksissa lento- ja meriliikenteeseen nojaavaan ulkomaankauppaan. Talousvaliokunta muistuttaa, että vaikka taloudellisen kanssakäymisen supistuminen Venäjän kanssa johtuu suurelta osin EU:n yhteisistä pakotteista, niistä riippumattakin yritykset pidättäytynevät toiminnasta ja uusista investoinneista Venäjälle maariskien vuoksi vielä pitkän aikaa.

Toimintaympäristön muutos energiasektorilla

Turvallisuusympäristön muutos on heijastunut voimakkaasti energiamarkkinoihin ja energiaturvallisuuteen. Energiaturvallisuus on keskeinen osa yleistä turvallisuutta: energiatoimitusten katkeaminen tai häiriintyminen vaikuttaisi voimakkaasti sekä siviiliyhteiskuntaan että sotilaalliseen toimintakykyyn. Venäjän hyökkäyssota vaikuttaa sekä normaaliaikojen toimitusvarmuuteen että poikkeuksellisten olojen huoltovarmuuteen. Toimintaympäristön muutokset heijastuvat voimakkaasti myös energian hintoihin ja kiihdyttävät inflaatiota. Energiaturvallisuudella on läheinen yhteys myös jäljempänä tarkasteltavaan kyberturvallisuuteen.

Keskustelun keskiöön on noussut EU:n riippuvuus venäläisestä energiasta ja siitä irtautumisen edellytyksistä. Venäjän hyökkäyssota on kuluneen kevään aikana jouduttanut toimia, joilla lisätään EU:n jäsenvaltioiden energian toimitusvarmuutta ja riippumattomuutta Venäjästä. Talousvaliokunta pitää nopeaa irtautumista venäläisestä energiasta tärkeänä myös toimintaympäristön vakauden ja energiaturvallisuuden näkökulmasta.

EU:n yhteiset pakotteet eivät vielä tällä hetkellä koske suoraan energian tuontia, mutta niiden laajentamisesta keskustellaan. Pakotteista riippumatta EU-maiden ja Venäjän välisen energiakaupan edellytykset ovat kuitenkin olennaisesti ja pitkäaikaisesti heikentyneet, ja jäsenvaltiot ovat hyväksyneet suunnitelman venäläisestä energiasta irtautumiseksi. Yhtäläisten kilpailuedellytysten kannalta olisikin ensisijaista, että irtautuminen toteutettaisiin EU:n tasolla ja toissijaisesti kansallisin toimin. Pakottavan lainsäädännön merkitystä korostaa se, että omaehtoisesti toimiessaan yritykset altistuvat usein seurauksille sopimusrikkomuksista.

Suomen energiantuotannon riippuvuus fossiilisista polttoaineista on vähentynyt merkittävästi viimeisten 10—15 vuoden aikana. Samalla irtautuminen venäläisestä energiasta on tullut mahdolliseksi, vaikka energiajärjestelmämme on aiemmin ollut siihen monin tavoin kytkeytynyt. Suomeen on tuotu öljyä ja öljytuotteita, maakaasua, kivihiiltä, sähköä, puuta ja metsähaketta sekä

Valiokunnan lausunto TaVL 23/2022 vp

ydinpolttoaineita. Koska öljy on Venäjän talouden suurin tuloerä, sen hankinnan lopettamista voidaan pitää varsin tehokkaana pakotetoimena.

Viime vuosina Venäjältä tuodun sähkön osuus Suomen sähkökäytöstä on ollut enimmillään noin 10 prosenttia. Merkittävät, erityisesti ydinvoimaan ja tuulivoimaan liittyvät sähköntuotantoinvestointimme mahdollistavat kuitenkin venäläisestä sähköstä luopumisen, ja Suomen sähköjärjestelmän on arvioitu tarvittaessa kestävänsä Venäjän sähkön tuonnin loppumisen. Suomen voidaan kokonaisuudessaan arvioida olevan energiasektorin osalta monia muita EU-maita paremmassa asemassa, koska fossiilisten polttoaineiden korvaamiseen on panostettu uusiutuvan energian ja ydinvoiman investoinneilla. Tarvittava öljy ja kivihiihi ovat hankittavissa globaaleilta markkinoilta ja Venäjältä tuotu metsähake korvattavissa kotimaisella energiapuulla ja turpeella. Käynnissä olevan energiamurroksen vauhdittaminen eli investoinnit fossiilienergiaa yleisesti korvaaviin ratkaisuihin ja energian käytön tehostaminen on keskeisen tärkeää osana vastausta toimintaympäristön muutokseen. Venäläisen tuontien energian osalta suurimmat haasteet liittyvät maakaasun käyttöön teollisuudessa sekä lämmityspolttoaineiden saatavuuden varmistamiseen. Tässä yhteydessä on olennaista varmistaa kansallisten energialähteiden käyttömahdollisuudet ja arvioida myös sääntely-ympäristön toimivuutta sekä kansallisella että EU:n tasolla.

Maakaasun saatavuusongelma ja hinnannousu itsessään eivät vaikuta Suomessa yhtä voimakkaasti kuin useissa Keski- ja Etelä-Euroopan valtioissa, mutta muun Euroopan tilanteella on heijastusvaikutuksia myös Suomeen. Voimakkaan hintojen nousun lisäksi vaikeuksia voi aiheuttaa Venäjän kanssa käytävän maakaasun kaupan äkillinen katkeaminen joko pakotteiden tai Venäjän omien toimien vuoksi. EU-maiden talouksien kykyyn sopeutua venäläisestä kaasusta irtautumiseen ja sen aiheuttamiin talousvaikutuksiin liittyykin monenlaisia epävarmuuksia ja osin ristiriitaisiakin arvioita. Suomen kaasumarkkinoiden toimitusvarmuuden kannalta keskeistä on alueellisen kaasumarkkinan toiminnan kehittäminen, mukaan lukien suunnitteilla oleva kelluva LNG-termiinaali ja Latvian kaasuvaramon käytettävyyden parantaminen.

Vallitseva geopoliittinen ja -taloudellinen tilanne korostaa energiamurroksen ja fossiilisista polttoaineista irtautumisen merkitystä ja luo kannusteita siirtymän nopeuttamiselle EU-maissa. On oletettavaa, että Euroopan energiahuoltoon kohdistuu lähivuosina merkittävää kustannusten nousupainetta, ja se voi viime kädessä heijastua myös EU:n yhtenäisyyteen ja turvallisuusympäristön vakauteen. Toisaalta energian korkea hinta nostaa puhtaan teknologian ratkaisujen kannattavuutta. Suomelle tämä voi luoda kilpailuetua: maallamme on suuri energiateknologian vientiklusteri, jolle venäläisestä energiasta irtautuminen voi tarjota uusia mahdollisuuksia. Venäläisestä energiasta irtautumisen ja siirtymän nopeuttamisen takia on tärkeää huolehtia luvitusprosessien sujuvuudesta ja ennakoitavuudesta. Lisäksi puhtaan sähkön runsas ja monipuolinen tarjonta muodostaa Suomelle merkittävän edun kilpailussa teollisuuden investoinneista, kun sähkön käyttö on Euroopan energiamurroksessa kasvamassa ja irtautuminen venäläisestä energiasta on Suomessa useita kilpailijamaita helpompaa. Suomen tulee panostaa energia- ja ympäristöteknologian systemaattiseen tutkimukseen, kehitykseen ja innovaatio- ja liiketoimintaosaamiseen.

Uudet teknologiat ja energian tuotantotavat vaikuttavat myös huoltovarmuuteen. Energiajärjestelmän uudistamisella, energiamurroksella ja hajautetulla energiantuotannolla on vaikutuksia sekä normaali- että poikkeusaikojen energiaturvallisuuteen. Lisäksi on tärkeää tunnistaa kyber- ja energiaturvallisuuden välinen yhteys. Energiasektori on osa kriittistä infrastruktuuria, jonka suo-

Valiokunnan lausunto TaVL 23/2022 vp

jeluun on panostettava. Kriittisen infrastruktuurin määrittely on olennaista, jotta toimenpiteet voidaan laajoissa häiriötilanteissa ja kriisitilanteessa kohdentaa oikein ja tehokkaasti esimerkiksi polttoainehuollon turvaamiseksi. Talousvaliokunta tulee arvioimaan Venäjän ja Ukrainan tilanteen vaikutuksia Suomen energiasektoriin ja toimitus- ja huoltovarmuussektorin linjauksiin myös tulevien ilmasto- ja energiastrategian sekä huoltovarmuusselonteon yhteydessä.

Naton rooli ja vaikutukset energiakysymyksissä.

Energian toimitus- ja huoltovarmuuteen liittyvät kysymykset ovat lähtökohtaisesti kansallisia. Nato-maat kuitenkin konsultoivat toisiaan näissä kysymyksissä, ja Nato kehittää myös yhteisiä, strategisia näkemyksiä energiaturvallisuuteen liittyen muun muassa kriittisen infrastruktuurin suojaamisen osalta.

Naton Energiaturvallisuuskeskus, jonka jäsen Suomi on ollut vuodesta 2018 lukien, on kansainväliseksi sotilasorganisaatioksi määritelty toimija, joka antaa asiantuntija-apua operatiiviseen energiaturvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä.

Talousvaliokunnan saaman selvityksen perusteella Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikuttavat vaikutukset liittyvät energiasektorilla ensi kädessä poikkeuksellisten olojen huoltovarmuuden, erityisesti polttoainetoimitusten ja energianinfrastruktuurin, turvaamiseen. Vakaa ulkopolitiittinen turvallisuusympäristö vaikuttaa pitkällä tähtäimellä myös normaaliaikojen toimitusvarmuuteen ja on siten olennainen osa investointiympäristöä. Venäläisen energian käytön edellytykset tulevaisuudessa määrittyvät ensi sijassa EU:n tason ratkaisuiden ja pakotteiden kautta ja ovat tältä kannalta puolustus- ja turvallisuuspolitiikan ratkaisuisista ja mahdollisesta Nato-jäsenyydestä riippumaton kysymys. Turvallisuuspolitiikan ratkaisuisista riippumatta energian toimitus- ja huoltovarmuuden sitominen Venäjään olisi riskitekijä.

Huoltovarmuus ja kyberturvallisuus

Digitalisoitumisen myötä monet yhteiskunnan toiminnot taustainfrastruktuureineen ovat siirtyneet tietoverkkoihin. Kyberuhat eivät ole sidottuja paikkaan, aikaan tai valtioiden rajoihin, eivätkä väärinkäytökset tai vahingonteot aina täytä voimassa olevan sääntelyn tunnistaman rikoksen tunnusmerkistöä. Talouden toimijat kytkeytyvät toisiinsa muun muassa keskinäisen luotonannon, arvopaperi- ja hyödykemarkkinoiden, kolmansien palveluntuottajien sekä rahoitusjärjestelmän käyttämien infrastruktuurien kautta. Kilpailu konkretisoituu aikaisempaa enemmän teknologisina riippuvaisuuksina ja niiden aiheuttamien haavoittuvuuksien hyväksikäyttönä.

Kansallinen materiaallinen varautuminen nojaa valtion varmuusvarastointiin sekä elinkeinoelämän kanssa yhteistyössä ylläpidettäviin turva- ja velvoitevarastoihin. Yhteiskunnan toiminnan häiriöttömän jatkumisen kannalta keskeinen infrastruktuuri on yksityisten yritysten omistamaa. Eräistä kriittiselle teollisuustuotannolle ja maanpuolustusta tukevalle tuotannolle välttämättömistä raaka-aineista ja tuotteista ylläpidetään valtion varmuusvarastoja. Huoltovarmuuden ajantasaisuus on varmistettava ja sitä on valvottava jatkuvasti.

Naton perussopimus velvoittaa jäsenmaitaan ylläpitämään kansallista varautumista. Suomen kannalta huomionarvoista on, että jos Natoon kuulumaton maa tekisi huoltovarmuusyhteistyö-

Valiokunnan lausunto TaVL 23/2022 vp

hön liittyvän sopimuksen Naton jäsenmaan kanssa, sopimuksen soveltaminen jää toissijaiseksi Naton jäsenmaiden tarpeisiin nähden perussopimuksen artiklan 8 mukaisesti.

Turvallisuusympäristön heikkeneminen, palveluyhteiskunnan digitalisaatio ja verkottuneisuus ovat laajentaneet kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuvaa uhkanäkymää tavalla, joka voi tehdä nykyiset suojaustoimet osin riittämättömiksi. Talousvaliokunta pitää tärkeänä, että lainsäädännön tulevassa kehittämisessä suojaamisen tavoitteena tulee olla kriittisen infrastruktuurin toiminnan ja huoltovarmuusrahaston riittävyyden varmistaminen laajaa uhkaspektriä vastaan. Tähän liittyen on varmistettava, että Suomesta löytyy riittävästi tarkoituksenmukaista koulutustarjontaa ja kyberosaamista.

Johtopäätöksiä

Turvallisuuspolitiikan ja talouden välinen yhteys on kahdensuuntainen. Vakaa turvallisuusympäristö on edellytys talouden vakaudelle, investoinneille ja kasvulle. Toisaalta kestävä talous mahdollistaa myös turvallisuuspolitiikan edellyttämät investoinnit ja uskottavan puolustuksen toteuttamisen.

Tulevilla turvallisuusratkaisuilla ja sillä, miten Suomi asemoi itsensä muuttuvassa geopoliittisessa tilanteessa, voidaan arvioida olevan merkittäviä vaikutuksia siihen, miten kiinnostavana ja turvallisena toimintaympäristönä ulkomaiset sijoittajat ja osaajat Suomea pitävät.

Selonteossa on arvioitu, että ulkomaisten sijoittajien suhtautumisessa Suomeen ei ole vielä tällä hetkellä havaittavissa merkittävää muutosta. Myös talousvaliokunnan saama selvitys tukee pääosaltaan tätä arviota. Toisaalta valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on tuotu esille, että viesti yritysten suunnalta on osin toisenlainen: on nähtävissä heikkoja signaaleja pääomamarkkinoiden varovaisuudesta Suomeen kohdistuvien investointien osalta. Valiokunta korostaa, että lyhyen aikavälin suotuisista reaktioista ei voida suoraan päätellä pitkän aikavälin vaikutuksia institutionaalisen viitekehyksen muuttuessa. On lisäksi mahdollista, että tämän hetken markkinareaktioissa heijastuvat jo odotukset tulevista turvallisuusratkaisuista. Suurempi kielteinen markkinareaktio voisikin syntyä siitä, jos Suomi ei hakisi Naton jäsenyyttä.

Talousvaliokunta yhtyy selonteon arvioon siitä, että Suomelle keskeistä on reunamarkkinakehityksen välttäminen. Suomen ja Venäjän kaupan ei voida odottaa palaavaan ennalleen pitkään aikaan. Menetetyn Venäjä-viennin korvaamisen kannalta EU:n sisämarkkinoiden ja EU:n kauppasopimusverkoston kasvattamisen merkitys kasvaa. Suomen menestyksen kannalta keskeistä on se, miten onnistumme sijoittumaan kasvaville markkinoille ja vastaamaan kansainväliseen kilpailuun. Julkisen talouden kestävydestä huolehtiminen ja kilpailukyvyyn vahvistaminen ovat välttämättömiä muuttuvassa turvallisuusympäristössä. Kriisinkestävydessä olennaista on myös valtion kyky tarpeen vaatiessa ottaa velkaa sekä tehdä päätöksiä yllättävissä ja vaikeita valintoja edellyttävissä tilanteissa.

Talousvaliokunta katsoo, että Nato-jäsenyys tukisi taloudellisen toiminta- ja investointiympäristön vakautta, Suomeen kohdistuvan maariskin minimointia sekä Suomen houkuttelevan ja turvallisen maakuvan ylläpitämistä pitkällä aikavälillä. Asiantuntijakuulemisissa on korostettu, että jä-

Valiokunnan lausunto TaVL 23/2022 vp

senyys puolustusliitossa vahvistaisi Suomen kykyä pysyä sotilaallisten kriisien ulkopuolella ja tätä kautta myös houkuttelevuutta taloudellisen toiminnan sijaintipaikkana.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Talousvaliokunta esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 4.5.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Sanni Grahn-Laasonen kok
varapuheenjohtaja Hanna Kosonen kesk
jäsen Atte Harjanne vihr
jäsen Mari Holopainen vihr
jäsen Hannu Hoskonen kesk
jäsen Eeva Kalli kesk
jäsen Pia Kauma kok (osittain)
jäsen Matias Mäkyne sd
jäsen Raimo Piirainen sd
jäsen Sakari Puisto ps
jäsen Minna Reijonen ps (osittain)
jäsen Janne Sankelo kok
jäsen Joakim Strand r
jäsen Hussein al-Tae sd
jäsen Veikko Vallin ps
jäsen Johannes Yrttiaho vas
varajäsen Kai Mykkänen kok (osittain)

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Teija Miller
valiokuntaneuvos Lauri Tenhunen

Valiokunnan lausunto TaVL 23/2022 vp Eriävä mielipide

Eriävä mielipide

Perustelut

Sotilasliiton jäsenyys lisäisi jännitteitä — kielteinen vaikutus turvallisuuteen ja talouteen

Voimassa olevan ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon, puolustuspoliittisen selonteon ja Marinin hallituksen ohjelman mukaan "Suomi on sotilasliittoon kuulumaton maa". "Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan päämääränä on ehkäistä Suomen joutuminen sotilaallisen konfliktin osapuoleksi."

Suomeen ei kohdistu sotilaallista uhkaa Ukrainan sodan vuoksi. Suomen liittyminen Naton jäseneksi kuitenkin lisäisi jännitteitä 1 340 kilometriä pitkällä Suomen itärajalla. Suomen Nato-jäsenyydellä olisi jännitteitä ja eskalaatiota lisäävä vaikutus myös Euroopan tasolla. Pakotteet ja sota käyvi maiden viennin häiriintyminen kiihdyttävät jo ennestään koronasta toipumisen nopeuttamaa hintojen nousua. Energian, ruoan, raaka-aineiden ja materiaalien saatavuus heikkenee edelleen ja hintojen nousu voimistuu, mikäli eskalaatio ja jännitteet kasvavat.

Jännitteitä ja eskalaatiota lieennyttävän prosessin aikaansaaminen vaikuttaisi talouden kehitykseen suotuisasti ja mahdollistaisi Suomelle nopeamman paluun lähialueen taloudellisten kilpailuetujen hyödyntämiseen. Jännitteiden kasvaessa nuo edut uhkaavat nyt hävitä kokonaan.

Vientiteollisuuden vaikeudet, taantuma ja työttömyys

Euroopan talousnäkyminen heikkeneminen ei lupaa vientiteollisuudelle hyvää. Kilpailu kiristyy. Mikäli Saksa päätyy nopeasti lopettamaan energian tuonnin Venäjältä, lisää se taantuman riskiä Euroopan ja maailmantaloudessa. Tällainen kehityskulku muuttaa olennaisesti heikommaksi myös Suomen talouden kehitystä heikentäessään vientiteollisuuden näkymiä. Riski myös työttömyyden merkittävästä kasvusta voimistuu.

Venäjän ja Valko-Venäjän teräs on asetettu pakotteiden piiriin, ja sota estää tuontia Ukrainasta. Arviolta neljäsosa Suomessa käytettävästä teräksestä on tullut Venäjältä, Ukrainasta ja Valko-Venäjältä. Kilpailu tärkeimmällä vientimarkkinalla Euroopassa tulee kiristymään teollisuuden kohoavien kustannusten ja taloudellisen taantuman myötä.

Vaikutukset kansalaisten toimeentuloon ja julkiseen talouteen

Jo ennen Venäjän hyökkäystä Ukrainaan oli inflaatio kiihtynyt ja polttoaineiden, ruoan ja raaka-aineiden hintojen nousu alkanut. Nyt pakotteiden ja vastapakotteiden, Venäjän viennin vähene-
misen ja esimerkiksi energian tuonnin korvaamispyrkimysten myötä hintojen nousu Suomessa kiihtyy. On olemassa riski, että myös työttömyys kääntyy Suomessa kasvuun. Kansalaisten hyvinvointi ja elintaso kärsivät. Mikäli menetettyjä kilpailuetuja ryhdytään korvaamaan yritysten ns. kustannuskilpailukykyä parantamalla, ovat vaarana paitsi kasvava työttömyys myös sosiaaliturvaan ja julkisiin palveluihin kohdistuvat leikkaukset julkisen talouden rahoituspohjan kaven-

Valiokunnan lausunto TaVL 23/2022 vp Eriävä mielipide

tuessa. Tällainen kehitys syventäisi kansalaisten ostovoiman, toimeentulon ja elintason heikentymistä.

Hallituksen kehysriihessä linjaama sotilas- ja turvallisuusmenojen merkittävä korotus (lähes 3 miljardia euroa kehyskaudella) lisää entisestään paineita muiden julkisten menojen vähentämiseen. On huomattava, että puolustusministeriön pääluokan vuotuinen määrärahataso on noussut mm. strategisten hankkeiden (HX-hanke, Laivue 2020) kuluneen viiden vuoden aikana yli 2 miljardia euroa, noin 2,9 miljardista 5,1 miljardiin euroon. Sotilasmenot uhkaavat jäädä pysyvästi korkealle tasolle ja mahdollinen sotilasliitto Naton jäsenyys lisäisi paineita menoluokan kasvattamiseen nykyisestä vielä merkittävästi (mm. Naton puolustus suunnittelun edellyttämät suorituskyvyt sekä tukikohdista isäntämaalle aiheutuvat infrastruktuurikustannukset, siirtyminen ammattiarmeijan suuntaan jne.).

Valtioyhtiöiden, kuten Finnairin, Nesteen ja Fortumin, tilanne heikkenee, ja siitä on seurauksia myös valtion taloudelle. Finnairin ylilentokielto Venäjällä vaikutti erittäin kielteisesti Finnairin Aasian-strategiaan. Venäjän energiatuonnista irrottautuminen nostaa Nesteen käyttämien raaka-aineiden hankintakustannuksia. Fortum on jo joutunut tekemään merkittäviä alaskirjauksia Venäjällä olevien omistustensa osalta.

Maariski ei ole kasvanut — Nato-jäsenyys vahvistaisi reunamarkkinakehitystä

Suomen maariski ei ole kasvanut Venäjän Ukrainaankohdistaman hyökkäyksen myötä. Selonteon mukaan: "Ulkomaisten sijoittajien suhtautumisessa Suomeen ei ole havaittavaa muutosta. Valtion varainhankintaa kansainvälisiltä rahoitusmarkkinoilta on alkuvuoden aikana pystytty tekemään suunnitelmien mukaisesti. Suomalaisten pörssiyritysten ulkomaalaisomistuksessa ei ole havaittavissa merkittävää muutosta aiempaan. Vakaa ja demokraattinen poliittinen järjestelmä, ennustettava lainsäädäntö ja koulutettu, osaava työvoima, innovaatiotoiminta ja yritysten hyvä toimintaympäristö ovat edelleen Suomen vahvuuksia investointihankkeiden arvioinnissa. Suhteellisen vahva julkinen talous ja pankkien ja pörssiyritysten pääosin vahvat taseet ovat kaikki tekijöitä, joiden ylläpitäminen tukee Suomen kiinnostavuutta kansainvälisten sijoittajien silmissä myös jatkossa. On tärkeä välttää reunamarkkinakehityksen syntyminen." (VNS 1/2022 vp, s. 41)

Valiokunnan saaman lausuntopalautteen mukaan Suomen valtion, kuntien ja hyvinvointialueiden yhteisen varainhankinnan luottoluokitukset perustuvat merkittävältä osin vakaaseen ja demokraattiseen poliittiseen järjestelmään ja ennustettavaan lainsäädäntöön. Molempien luottoluokitukset ovat nykytilassa lähes korkeimmat mahdolliset, eikä niiden mahdollinen korottuminen korkeimpaan mahdolliseen riipu Suomen turvallisuuspoliittisesta ympäristöstä vaan Suomen talouden kotimaisista tunnusluvuista.

Asiantuntijalausunnoissa todetaan myös, että Venäjän hyökkäyksen Ukrainaankohdistukseen ei toistaiseksi ole havaittu merkittävästi muuttaneen myöskään sijoittajien käsitystä Suomen maariskistä. Vahvan näytön tästä antoi Microsoft julkistaessaan sodan jo alettua miljardiluokan investointinsa Suomeen.

Suomen jäsenyys sotilasliitto Natossa vaikeuttaisi taloussuhteita pysyvästi paitsi Suomen lähi-alueelle Venäjälle myös mahdollisesti Kaukoidän nouseviin talouksiin. Siten nimenomaan jäse-

Valiokunnan lausunto TaVL 23/2022 vp
Eriävä mielipide

nyys sotilasliitossa vahvistaisi reunamarkkinakehitystä Suomen osalta, ei suinkaan vähentäisi sitä.

Ydinaseet ja maariski

Sotilasliitto Nato on perustaltaan ydinaseblokki, ja siten kysymys ydinaseista on aivan olennainen sen jäsenyyttä mahdollisesti haettaessa. Suomen ydinenergilain 11.12.1987/990 mukaan ydinräjähteiden maahantuonti samoin kuin niiden valmistaminen, hallussapito ja räjäyttäminen Suomessa on kielletty. Liittymällä ydinsulkusopimukseen Suomi on sitoutunut olemaan ottamatta vastaan, hankkimatta tai valmistamatta ydinaseita tai muita ydinräjähteitä. Ydinaseiden osalta Suomi on itse asiassa sitoutunut tähän jo Pariisin rauhansopimuksessa (20/47), jonka mukaan Suomi ei saa pitää, valmistaa tai kokeilla mitään atomiasetta. Suomen ydinenergilaki on myös ydinsulkusopimusta tiukempi ydinaseiden kiellostaan.

Selonteko ei käsittele ydinasekysymyksen säädöspohjaa ja arvioi sitä Naton ydinasepolitiikkaa vasten. Saksan F-35-hävittäjien lentäjiä tiedetään koulutettavan ydinaseiden käyttöön. Ydinaseiden sijoittuminen Suomen maaperälle tai suomalaisten sotilaiden kouluttaminen niiden käyttöön voimistaisivat — Venäjän näkökulmasta — Suomen alueelta Venäjän suuntaan kohdistuvaa uhkaa mm. Pietarin ja Kuolan strategisesti tärkeille alueille. Nato-jäsenyyden myötä kasvava riski joutua Naton ja Venäjän välisen sodan tilanteessa ensi-iskun kohteeksi lisäisi Suomen ns. maariskiä merkittävästi ja vaikuttaisi kielteisesti maakuvaan ja siten investointeihin ja yritysten sijoittumiseen.

Energiasiiirtymä voi osoittautua epärealistiseksi

Talousvaliokunnan saamien lausuntojen perusteella on syytä varautua siihen, että Euroopan energiahuoltoon kohdistuu merkittävää kustannusten nousupainetta. Kustannuksia nostava vaikutus on erittäin merkittävä sekä yrityksille että eurooppalaisille kuluttajille.

Suomessa liikennepolttonesteiden hinta on ollut ennätyskorkealla sodan syttymisen jälkeen. Venäjän öljyn ostamisen välttäminen aiheuttaa maailmanmarkkinoille hintaeron venäläisen öljyn hyväksi ja pitää Eurooppaan ostettavan ei-venäläisen öljyn hinnan korkealla. Tämä heijastuu merkittävinä lisäkustannuksina sekä yksityiskuluttajille että yrityksille.

Kaukolämmön hintaan kohdistuu nousupaineita, kun tuonnista Venäjältä pyritään eroon. Hakkeen hinta lämpöyrityksille todennäköisesti nousee, kun Venäjältä ei tuoda haketta. Lisäksi maakaasun ja hiilen hinnat tulevat todennäköisesti nousemaan verrattuna normaaliuontiin Venäjältä.

Ns. vihreä siirtymä pois fossiilisista energialähteistä on kannatettava, mutta siirtymän toteuttaminen vaatii tosiasiaassa entistä pidemmän aikajänteen kustannusten noustessa ja resurssien niukentuessa nykyisessä tilanteessa. Näköpiirissä on myös merkkejä turvautumisesta vain kalliimpiin ja ympäristölle sekä ilmastolle haitallisempiin fossiilisiin energialähteisiin (mm. paluu turpeen käyttöön Suomessa sekä ns. liuskekaasun tuonti Yhdysvalloista Eurooppaan). Myös esimerkiksi teräksen saatavuusongelmat ovat voimistaneet vaatimuksia ilmastolle haitallisempien teräslaatu-
jen tullien purkamisesta EU-alueella, ja tältäkin osin kehitys näyttäisi johtavan ilmaston kannalta epäsuotuisaan suuntaan.

Valiokunnan lausunto TaVL 23/2022 vp
Eriävä mielipide 1

Matkailualan näkymien heikentyminen

Valiokunnan saamien lausuntojen mukaan venäläiset, kiinalaiset ja japanilaiset matkailijat ovat muodostaneet yhteensä noin 20 prosenttia ulkomaalaisista yöpymisistä ja 30 prosenttia matkailuvientituloista. Venäläisten matkailun loppuminen Suomeen ja Kaukoidän matkailun hiipuminen Venäjän ylilentokiellon vuoksi vaikuttavat matkailualan näkymiä heikentävästi. Venäläisten tuoma matkailuvientitulo vuonna 2019 oli 632 miljoonaa euroa ja japanilaisten ja kiinalaisten 366 miljoonaa euroa. Venäläismatkailijoiden puuttuminen on jo aiheuttanut 1,7 miljardin euron vähennyksen matkailutuloihin vuosien 2020—2022 aikana. Matkailun pysähtyminen Suomen suurimmalta yksittäiseltä lähdemarkkinalta Venäjältä sekä Venäjän asettaman ylilentokiellon aiheuttamat seuraukset Aasian matkailulle tulevat aiheuttamaan yhteensä arviolta 1,5 miljardin euron menetykset vuosittaiseen matkailutuloon.

Venäjän läheisyydestä aiheutuva kilpailuetu ja Finnairin Aasian-strategian tuoma hyöty on menetetty, ja korvaavia matkailijavirtoja on vaikea saada Euroopan kilpailluilta markkinoilta. Kolmas Suomen kilpailuetu matkailualalla on ollut maine turvallisena matkailumaana. Jännitteiden lisääntyminen sotilasliitto Naton jäsenyyden myötä vaarantaisi myös tämän kilpailuedun ja Suomen maineen turvallisena matkailumaana.

Johtopäätöksiä

Mahdollisen sotilasliitto Naton jäsenyyden turvallisuus- ja talousvaikutukset Suomelle olisivat kielteisiä: sotilaallisten jännitteiden kasvu vaikeuttaisi entisestään energian, ruoan, raaka-ainesten ja materiaalien saatavuutta. Yritysten ja kuluttajien kustannukset Suomessa ja Euroopassa kasvaisivat. Jäsenyydestä aiheutuva jännitteiden kasvu lisäisi maariskiä, heikentäisi Suomen maakuvaa ja voimistaisi reunamarkkinakehitystä. Kansantaloudelle aiheutuvat vaikeudet yhdessä sotilasmenojen kasvun kanssa heikentäisivät myös julkista taloutta ja johtaisivat rajun yleisen hintatason nousun olosuhteissa kansalaisten toimeentulon merkittävään heikkenemiseen.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että ulkoasiainvaliokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavan lausuman:

Suomi ei hae Nato-jäsenyyttä ja pysyy sotilasliittoon kuulumattomana maana. Päämääränä on ehkäistä maan joutuminen sotilaallisten konfliktien osapuoleksi ja välttää Nato-jäsenyydestä seuraavia kielteisiä talousvaikutuksia.

Helsingissä 4.5.2022

Johannes Yrttiaho vas